

Adviesraad voor het
Wetenschaps- en Technologiebeleid

De heer drs. L.M.L.H.A. Hermans
Ministerie van OCenW
Postbus 25000
2700 LZ ZOETERMEER

0557/99/db 30 november 1999

Onderwerp
Ontwerp-HOOP 2000

Geachte heer Hermans,

De AWT heeft kennis genomen van het *Ontwerp-HOOP 2000*.

In het *Ontwerp HOOP 2000* worden enkele onderwerpen genoemd waarover de Raad aparte adviezen zal uitbrengen. Een dezer dagen ontvangt u op uw verzoek een advies over de wetenschaps- en technologiecommunicatie. Dit geldt ook voor het onderwerp 'vrouwen in de wetenschap'. Tot slot vermeldt u dat u samen met uw collega van EZ gaat bekijken hoe de rol van universiteiten en hogescholen in de brede kennisinfrastructuur kan worden versterkt. Daarbij is verwezen naar het vervolgadvis dat de AWT, samen met de Onderwijsraad, in de loop van het jaar 2000 zal uitbrengen over het HBO en de kenniscirculatie.

In het *Ontwerp-HOOP 2000* wordt ook ingegaan op een aantal eerder verschenen adviezen van de AWT. In reactie op het AWT-advies *Vitaliteit en Kritische massa* (AWT-advies nr. 41, augustus 1999), vraagt u de universiteiten met voorstellen te komen voor verdergaande vormen van samenwerking wat betreft het onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in de wis-, natuur- en scheikunde. De Raad wacht met belangstelling af met welke voorstellen de universiteiten zullen komen.

De nota gaat ook nader in op de relatie tussen de overheid en de (onderzoeks)instellingen, een onderwerp dat centraal staat in het AWT-advies *Hoofdlijnen Wetenschapsbeleid* (AWT-advies nr. 37, februari 1999). Het *Ontwerp-HOOP 2000* sluit hier naadloos aan bij het Wetenschapsbudget 2000. Wie oogsten wil, moet zaaien. De AWT is ingenomen met het feit dat u genoemde relatie vorm wilt geven via de door hem voorgestelde weg van de zogenoemde strategische plannen. Hij meent evenwel dat bij de door u gekozen invulling een noodzakelijk element nog ontbreekt, te weten een externe toets op de macrodoelmatigheid van het universitaire systeem.

Macrodoelmatigheid

In het Wetenschapsbudget 2000 is de maatregel aangekondigd dat de instellingen niet alleen de universiteiten, maar ook TNO en de grote technologische instituten vierjaarlijkse strategische plannen moeten maken. De begrotingen van de instellingen zullen worden getoetst aan de strategische plannen en de instellingen zullen een heldere verantwoording over de uitvoering van de plannen moeten geven. U kiest er echter voor om bij de universiteiten een wat andere aanpak te volgen. In het Wetenschapsbudget 2000 staat te lezen: "De strategische plannen van de universiteiten behoeven geen overheidsstandpunt, maar hebben hun functie in de relatie tussen de universiteiten en NWO." (pg. 18) Tijdens de behandeling van het Wetenschapsbudget 2000 in de Tweede Kamer heeft u deze maatregel nader toegelicht. NWO wordt geacht kennis te nemen van de strategische plannen van de universiteiten en van de verkenningen van de AWT, de KNAW en de COS/sectorraden. Uiteindelijk maakt NWO een strategisch plan waarin met de plannen van de universiteiten en de verkenningen rekening is gehouden. Dit NWO-plan behoeft wél uw goedkeuring.

De Raad constateert dat de toets op de macrodoelmatigheid van het universitaire systeem vorm krijgt via de toets op het strategisch plan van NWO. Hij acht dit geen effectieve weg.

Bij macrodoelmatigheid gaat het om de vraag of op specifieke gebieden de beschikbare onderwijs- en onderzoekscapaciteit bij de universiteiten op een vanuit nationaal oogpunt doelmatige wijze wordt ingezet. Het onderwijs en onderzoek kan een kritische massa en een internationale zichtbaarheid vereisen die bijvoorbeeld vanwege versnippering over de universiteiten niet is te realiseren. Binnen het VSNU-kader is dit onderwerp in het disciplineoverleg wel een punt van aandacht, maar dat blijft intern. Van de afzonderlijke universiteiten kan ook moeilijk verwacht worden dat zij zo'n macro-optiek tot de hunne maken; iedere universiteit heeft tenslotte de verantwoordelijkheid voor zijn eigen organisatie. Niemand in het universitaire systeem wordt momenteel afgerekend op die macrodoelmatigheid. De Raad acht zo iets wel van groot belang.

De weg om de toets via het strategisch plan van NWO te laten verlopen, raadt de AWT zowel om praktische als om principiële redenen af. Het praktische argument is ten eerste het feit dat NWO alleen over onderzoek gaat en niet over onderwijs, terwijl de strategische plannen van de universiteiten beide zaken behelzen. Ten tweede is het onderzoeksbudget van NWO dat naar de universiteiten gaat gering ten opzichte van het totale universitaire onderzoeksbudget (circa 10% van het universitaire onderzoek inclusief de derde geldstroom). Natuurlijk kan NWO met een betrekkelijk klein budget het universitaire onderzoek bijsturen. Dat blijkt ook in de praktijk. NWO heeft ook een positieve invloed op de kwaliteit van het onderzoek. Maar de ruimte om tot eventuele taakverdeling te komen of middelen te realloceren, is uiterst beperkt. En taakverdeling c.q. realloceren is nodig om prioriteiten en posterioriteiten te stellen. Ook om principiële redenen is het onjuist de verantwoordelijkheid voor de macrodoelmatigheid uiteindelijk op de schouders van NWO te leggen. NWO is een *funding* organisatie die in essentie reageert op voorstellen om subsidie van universiteiten die elk op zich autonoom zijn. Het bewerkstelligen van structurele veranderingen bij de universiteiten overstijgt de verantwoordelijkheid van NWO; de organisatie is daar dan ook niet op toegesneden.

De Raad is van mening dat de minister van OCenW de verantwoordelijkheid heeft voor de toets op macrodoelmatigheid van het universitaire systeem. Die verantwoordelijkheid moet in zijn ogen vorm krijgen via de ministeriële goedkeuring van de strategische plannen van de afzonderlijke universiteiten.

De toets op macrodoelmatigheid gebeurde, wat betreft het onderwijs, alleen bij nieuwe opleidingen. Een speciale commissie (ACO) keek vrij gedetailleerd of de nieuwe opleidingen echt nodig waren en opgenomen konden worden in het opleidingsregister (CROHO). Naar de bestaande opleidingen werd niet gekeken, behalve in speciale gevallen, zoals de AWT onlangs heeft gedaan bij de bèta- en technische opleidingen. De ACO en het register krijgen nu een andere status. De universiteiten krijgen vrijwel de volledige vrijheid om nieuwe opleidingen te starten. Daarbij zullen zij ongetwijfeld zeer zorgvuldig te werk gaan, omdat het starten van nieuwe opleidingen een kostbare aangelegenheid is. Niettemin meent de Raad dat een marginale toetsing door de overheid noodzakelijk is. Dat geldt niet alleen voor nieuwe opleidingen (inclusief de vijfjarige) maar ook voor de bestaande opleidingen.

De Raad wil benadrukken dat de macrodoelmatigheidstoets ook betrekking moet hebben op het onderzoek. In zijn advies *Vitaliteit en kritische massa* heeft hij laten zien dat het onderwijs en het onderzoek niet los van elkaar beoordeeld kunnen worden: waar de onderwijscapaciteit op een locatie te gering is, dreigt het gevaar van het ontbreken van een kritische massa voor vernieuwend onderzoek. Hij doet daarbij overigens (opnieuw) de constatering dat een belangrijke oorzaak van de macro-*ondoelmatigheid* van het universitaire systeem in het bekostigingsmodel is gelegen. De problemen bij het bèta- en technisch onderwijs en onderzoek zijn in de loop der jaren voor een groot deel ontstaan, omdat er van het stelsel van onderzoeksbekostiging een grote mate van 'verstarring' zit: de verdeling van de onderzoeksgelden in de eerste geldstroom over de universiteiten is sinds 1982 nagenoeg gefixeerd.

Kortom, in de ogen van de Raad behoeven de strategische plannen van de afzonderlijke universiteiten de goedkeuring van de overheid. De overheid toetst die plannen met het oog op de macrodoelmatigheid. Zij kan zich hierbij in belangrijke mate baseren op de visitaties en de Onderwijsinspectie; bij deze toets kan zij zich ook laten adviseren door de Onderwijsraad en de AWT. Aan uw oordeel over die plannen zou u bestuurlijke en financiële consequenties moeten kunnen verbinden.

Ik hoop dat u dit aspect van macrodoelmatigheid wilt meenemen bij uw verdere invulling van de relatie tussen (onderzoeks)instellingen en overheid.

Hoogachtend,

prof.dr.ir. B.P.Th. Veltman

voorzitter